

Vuko Pavičević könyve a vallásszociológiáról

Dr. Vuko Pavičević: Sociologija religije sa elementima filozofije religije. — Zavod za izdavanje udžbenika Socijalističke Republike Srbije, Beograd, 200 old.

Tartalom:

I. Uvodna odredba religije, II. Magija, III. Neki predstavnici filozofije religije, IV. Opšta odredba sociologije religije, V. Opšti pogled na razvike sociologije, VI. Glavni predstavnici soc. religije, VII. Osnovne faze u razviku religije, VIII. Tipologija religije i religijskih (shvatanja) stavova, IX. Opšte katarakteristike narodnih i univerzalnih religija, X. Religijske organizacije, XI. Socijalno učenje katoličke crkve, XII. Proces sekularizacije u savremenom industrijskom društvu.

Dr. Vuko Pavičević könyvében a kultúrszociológia egyik ágával, a vallásszociológiával foglalkozik. Pavičević professzor könyve már azért is figyelemre méltó, mert a szocialista országokban a vallás szociológiai megvilágításával tudományos körökben sajnos még nem igen foglalkoztak.

A szerző a vallásnak négy fő szerepét említi: filozófiai-megismerő, érzelmi-egzisztenciális, szimbólikus-rituális, társadalmi-integrációs.

A filozófiai vagy megismerő szerep a hívőknél abban nyilvánul meg, hogy hisznek egy földöntúli lényben, aki meghatározza a viszonyulásukat a természethez, a világhoz, létehez, tehát meghatározza az egész világszemléletüket.

Ehhez a filozófiai-megismerő szerephez társul egy érzelmi-egzisztenciális, illetve gyakorlati szerep is. Aki hisz egy földöntúli lényben, az abszolút jónak, mindentudónak és mindent bírónak képzi el ezt a lényt, olyannak, aki meghallgatja az ő kéréseit, aki vigaszt és segítséget nyújt. Ez az elgondolás szerint a vallásos ember racionalizálja azt, ami az életben nem az ő elképzelése és akarata szerint történt (például: ha a vallásos embernek meghalt valakije, akit szeretett, ő azt fogja mondani, hogy a halál egy „felső” „isteni” erő akarata, az „isten” tudja, hogy miért vette magához a halottat.) Ugyanakkor azzal az elképzeléssel, hogy az „isteni” vagy „földöntúli” erőt imádság segítségével szövetségessé lehet tenni, a vallásos ember humanizálja a természeti erőket, és törvényszerűségeket közvetve az istenen keresztül hatalmába keríti a természetet. A vallásos ember tehát a természetet egy szellemi lény akarata szerint képzi el. „Az tény — állítja Pavičević — hogy egy ilyen lény létezését racionális tényezőkkel nem lehet bebizonyítani, de ez nem jogosít fel bennünket arra, hogy a benne való hitet teljes mértékben értelmetlenségnek tartjuk. A vallási elképzelés egy eszköz az egzisztenciális problémák pszichológiai megoldásához, ezért nem elfogadható, ha „hazugnak” vagy tévesnek bélyegezzük meg. Elfogadhatóbb, ha helyette inkább azt kérdezzük, hogy vajon célszerű vagy sem, szükséges vagy szükségtelen-e? Hogy célszerű és szükséges-e, ez az egyén pszichológiai struktúrájától függ.” 11. old.

Pavičević professzor a vallásnak ezt a pszichológiai szerepét hangsúlyozza legjobban, és ezzel egyúttal rámutat a vallás szociológiai témakörére is. A szerző Marxra hivatkozik, és állítja, hogy az a kérdés, hogy van-e isten vagy nincs, nem tartozik a tudomány körébe. Habár nyíltan nem mondja, de a könyv útmutatóként is szolgálhat azoknak, akik a vallást szociológiai szempontból akarják tanulmányozni. A fenti kérdéssel (van-e isten vagy nincs) a teológia foglalkozik. A vallásszociológia lényegesen más kérdésekre kell, hogy válaszoljon

adjon, például: egy-egy kisebb vagy nagyobb társadalmi csoportban milyen hatással van az emberek magatartására, viselkedésére, gondolkodásaikra, érzelmeikre, stb. a vallásosság, és hogy egyáltalán miben nyilvánul meg a vallásosság a mindennapi életben egy-egy társadalmi csoportnál vagy az egyénnél.

Visszatérve a szerző által elemzett funkciókra Pavičević megemlíti továbbá a vallás szimbólikus-rituális szerepét. A vallásban valamilyen formában mindig jelen vannak bizonyos szimbólikus elemek, mert a „földöntúli” megfoghatatlan erőt valami konkrét megfoghatóként ábrázolni kell (szobor, kép, kereszt), melyen keresztül a vallásos ember kapcsolatot teremt a „földöntúli” lényel. A vallásos ember ugyanakkor különféle rituális műveleteket (imádkozás, áldozathozás) végez, amelyek segítségével a „földöntúli” erőhöz folyamodik.

A vallásnak bizonyos társadalmi integrációs szerepe is van. Ez abban nyilvánul meg, hogy azok, akik azonos módon hisznek, azok egy vallási közösséget képeznek (vallási közösség, templom, szekta).

Különböző időkben a vallásnak egyik vagy másik szerepe kerül előtérbe. A feudalizmusban a vallás rányomja bélyegét az egész emberi gondolkodásra és érzelmeikre.

Manapság viszont a vallás filozófiai megismerő szerepe úgyszólván teljes egészében megszűnik, de érzelmi szempontból nagyon sok környezetben még megtartotta hathatós befolyását. Ezzel a ténnyel megvározható az is, hogy sok helyen az emberek habár elsajátították a tudomány vívmányait, mégis hisznek egy „földöntúli” erőben, mert pszichikailag nem képesek szembenézni a saját problémáikkal.

A könyv utolsó fejezetében Pavičević professzor a szekularizáció vagyis az elvilágiasodás, az ateizáció kérdésével foglalkozik.

A társadalmi és politikai életben már a késői középkorban a vallás veszíteni kezdi befolyását. Lassan visszanyeri szerepét az a világnézet, amely már az ókori görögöknél megszületett, és amely szerint a világ e földi erők szükséges összefüggésén alapszik, és amelyben nem jut hely a földöntúli erőknek. A természet újra esztétikai és erkölcsi erőkkel lesz felruházva. A természet rehabilitációjával párhuzamosan folyik az emberi ész rehabilitációja is R. Descartes Avgustin állításával szemben eredő ut intellektum (hiszek hogy megismerhessem) új gondolkodási szemléletet állít fel, mely szerint dubito ut intelligam (kételem, hogy megismerhessem). Descartes mindenben kétkedik, kivéve a kétkedő egyénben. Őt követik a materialista és felvilágosult filozófusok, de főként a technika és az urbanizáció határozzák meg az új világszemléletet, az új életformát, új érzéseket és értékeket, melyek háttérbe szorítják a vallást, mert nem felel meg az új feltételeknek.

A szekularizáció hatásának különösen a munkásosztály van kitéve. Ezt a tézisést a szerző a nyugati államokban kimutatott statisztikai adatokra támaszkodva állítja. Ez a hipotézis a munkásosztály egzisztenciális kérdéséből indul ki. A munkás a munkával és a mindennapi gondokkal van elfoglalva és nem marad ideje még vallási elmélkedésre sem. „Ha a szószeros értelemben nem beszélhetünk az isten negációjáról, ateizmusról, ha az isten nem tűnt el teljesen a felszínről, mégis eltávolodott.”